

Memo

Onderwerp

Onderbouwing additionaliteit intern salderen Temmerman Agro

Projectnummer

2025-316

Datum

25 november 2025

Kenmerk

2025-316-02

Van**Status**

Definitief

Aan

Provincie Zeeland

Inleiding

Door de provincie Zeeland is gevraagd of het mogelijk is te onderbouwen dat het toepassen van de mitigerende maatregel 'intern salderen' in een specifieke casus additioneel is aan de te nemen passende maatregelen. De casus betreft het bedrijf Temmerman Agro te Oostburg. Het deel van de referentiesituatie waarmee wordt gesaldeerd heeft alleen depositie op (naderend) overbelast habitat in het Natura 2000-gebied Westerschelde. In de overige Natura 2000-gebieden zijn geen (naderend) overbelaste habitats aanwezig.

Juridisch kader intern salderen

De Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft op 18 december 2024 twee uitspraken¹ gedaan die een nieuw kader voor intern salderen tot gevolg hebben. Hieronder de belangrijkste aspecten daarvan:

1. Als een project wijzigt, zodat niet langer sprake is van het ongewijzigd voortzetten van één en hetzelfde project, moet heel het project, zoals het na de wijziging plaats zal vinden, worden beoordeeld. Hiervoor moet een voortoets worden uitgevoerd, waarin dus het effect van het gehele project in beschouwing wordt genomen.
2. En dus niet (zoals tot voor die uitspraak de praktijk was) alleen het verschil tussen de huidige vergunde en nieuw beoogde situatie. Intern salderen is daarmee een mitigerende maatregel die alleen onder voorwaarden (zie punt 2 en 3) in een passende beoordeling gebruikt kan worden.
3. Interne saldering mag bij een referentiesituatie zonder een natuurvergunning alleen plaatsvinden met activiteiten die toegestaan en feitelijk aanwezig zijn en die -als ze niet structureel in gebruik zijn- zonder natuurtoestemming kunnen worden hervat. Dat betekent dat latente (wel vergunde maar niet structureel benutte capaciteit) geen onderdeel uit kan maken van de interne saldering. Bij een referentiesituatie met natuurvergunning mag worden gesaldeerd met de gehele activiteit, zoals die is vergund, dus inclusief de latente ruimte.

---

¹ Amercentrale (ECLI:NL:RVS:2024:4909) en Rendac (ECLI:NL:RVS:2024:4923)

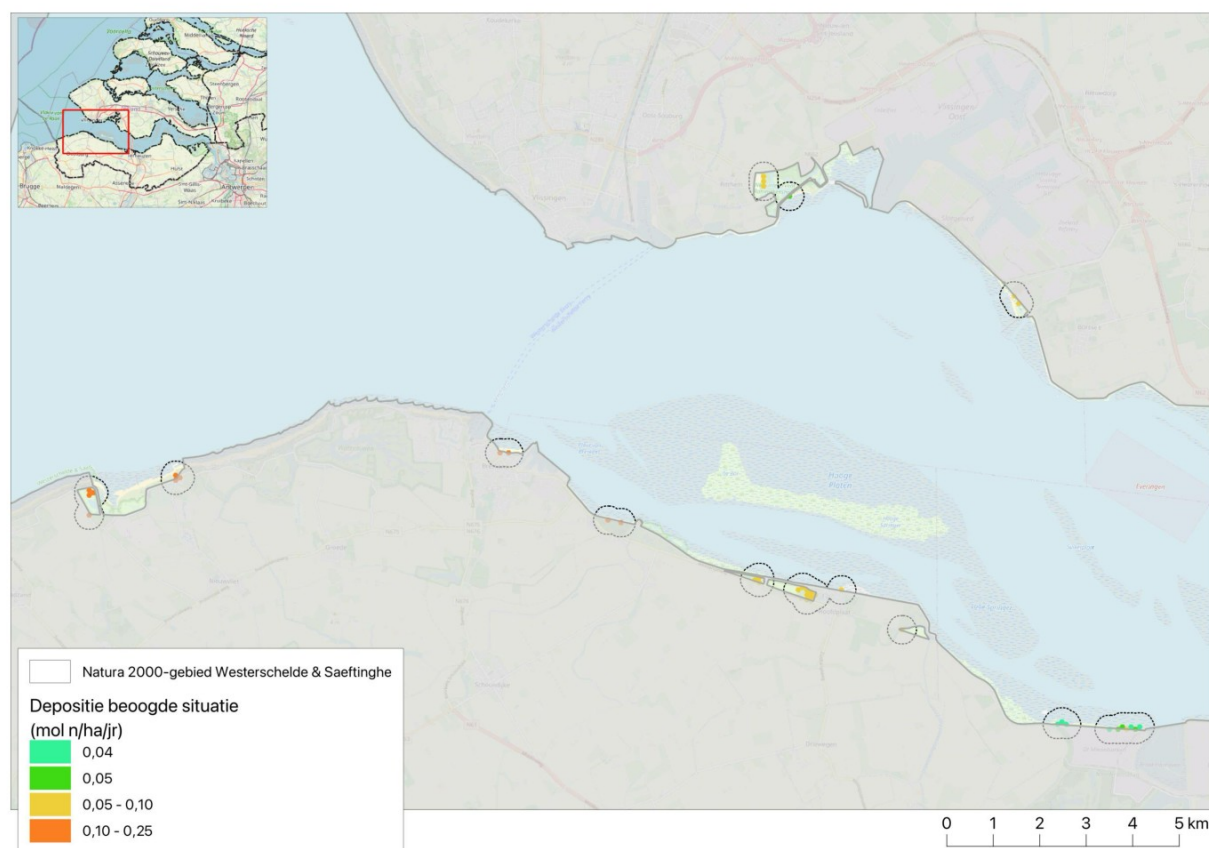
4. Interne saldering mag alleen plaatsvinden als de bij saldering in te zetten stikstofruimte niet ook nodig is om natuur te behouden, herstellen of verslechtering te voorkomen. Het moet dus additioneel zijn aan de te nemen passende maatregelen.

Relevante Natura 2000-gebieden en -habitats

Het onderbouwen van de additionaliteit van de mitigerende maatregel intern salderen is alleen nodig voor Natura 2000-gebieden en habitats die waar stikstofdepositie een knelpunt is en zonder (extra) passende maatregelen die tot depositiedaling zullen leiden de instandhoudingsdoelstelling niet gehaald kan worden.

Dit betekent dat bij Natura 2000-gebieden en habitats die niet overbelast zijn, additionaliteit geen vraagstuk is. Stikstofdepositie is daar geen knelpunt en dat betekent dat daar intern salderen als mitigerende maatregel kan worden toegepast.

Uit de berekening met AERIUS Calculator 2025 blijkt dat het bedrijf in de beoogde situatie (zonder rekening te houden met intern salderen) alleen depositie op overbelast of naderend overbelast habitat veroorzaakt in het Natura 2000-gebied Westerschelde & Saeftinghe. De depositiebijdrage van het bedrijf is in onderstaande afbeelding en tabel weergegeven.

Afbeelding 1 Depositiebijdrage van het bedrijf op (naderend) overbelaste habitats. Omdat het verspreid liggende hexagonalen zijn, is voor de leesbaarheid een contourlijn rondom de hexagonalen gemaakt.

Tabel 1 Depositiebijdrage door Temmerman Agro in de beoogde situatie, zonder rekening te houden met intern salderen. Per habitattypen is de maximale en gemiddelde depositiebijdrage op (naderend) overbelast habitat weergegeven, samen met de totale oppervlakte waarin het habitattypen in het Natura 2000-gebied komt en de oppervlakte per overbelastingsklasse waarop een depositiebijdrage wordt veroorzaakt.

Natura 2000-gebied en -habitat	Depositie (mol N/ha)		Oppervlakte totaal (ha)	Oppervlakte per overbelastingsklasse (ha)			
	Maximaal	Gemiddeld		Naderend	Licht	Matig	Sterk
Westerschelde & Saeftinghe							
H1320 - Slijkgrasvelden	0,08	0,08	176,25	0,00	0,01	0,00	0,00
H1330B - Schorren en zilte graslanden (binnendijs)	0,11	0,11	28,27	0,00	0,10	0,13	0,00
H2120 - Witte duinen	0,18	0,17	17,28	0,00	0,31	0,00	0,00
H2130A - Grijs duinen (kalkrijk)	0,19	0,08	36,42	0,37	0,41	0,32	0,00
H2190B - Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	0,13	0,12	7,57	0,12	0,00	0,24	0,00
H9999 - Habitattypen onbekend	0,15	0,11	14,55	0,95	0,04	0,91	0,00

Additionaliteitsbeoordeling per habitattypen

In deze paragraaf is voor ieder habitattypen waarop het bedrijf een depositiebijdrage veroorzaakt bepaald of er in het deel van het habitattypen waarop het bedrijf een depositiebijdrage wel of geen sprake is van additionaliteit. Daarvoor wordt per habitattypen (voor het relevante areaal daarvan) bepaald of passende maatregelen nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te bereiken. Het gaat daarbij dus om maatregelen waartoe nu nog niet besloten is.

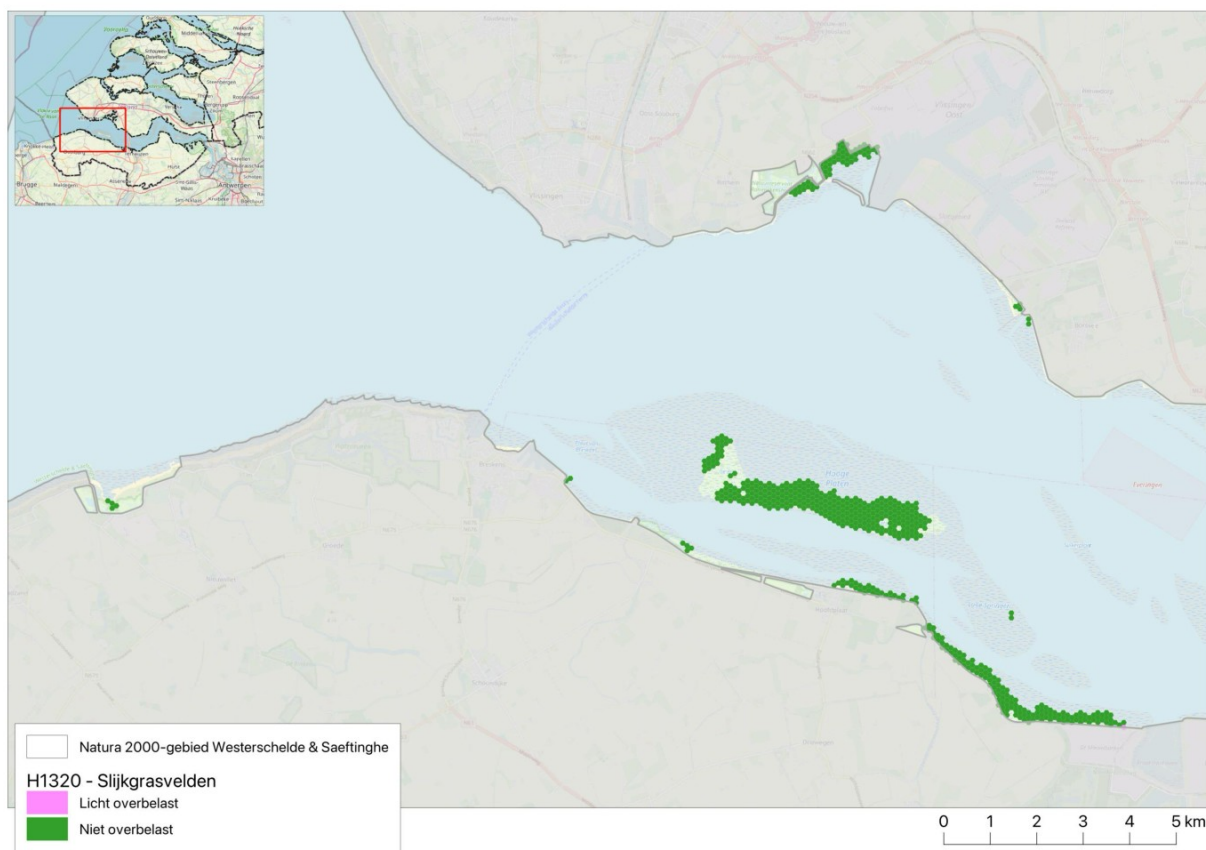
Zoekgebieden

De aanduiding zoekgebied (ZG) wordt gebruikt voor een locatie waarvan verwacht wordt dat het betreffende habitat daar aanwezig is, maar dat nog niet zeker is. Vanwege het voorzorgsprincipe moet een dergelijke locatie worden getoetst alsof het habitat daar daadwerkelijk aanwezig is. AERIUS Calculator rapporteert afzonderlijk voor deze zoekgebieden. Omdat echter in de beoordeling geen onderscheid wordt gemaakt tussen delen die wel en geen zoekgebied zijn, zijn deze in dit memo samengevoegd.

H1320 – Slijkgrasvelden

Het habitattypen Slijkgrasvelden betreft pionierbegroeiingen waarin slijkgrassoorten domineren op periodiek met zout water overspoelde slikken. Meestal vormt het slijkgras open structuren van grote pollen. De begroeiingen kunnen echter ook aaneengesloten vegetaties vormen. Slijkgrasvelden komen van nature voor op zilte wadvlakten en in slibrijke kommen en prielen van kwelders. Op veel plaatsen komt het type daarom voor in combinatie met onder andere habitattypen Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal) (H1310A). Net als in enkele andere West-Europese landen is in Nederland de oorspronkelijk kenmerkende, inheemse soort Klein slijkgras vrijwel verdwenen. De soort kwam vroeger voor in het zuidwestelijke kustgebied maar is daar (nagenoeg) verdwenen als gevolg van areaalverlies (samenhangend met de uitvoering van de Deltawerken) en verdringing door Engels slijkgras dat in het verleden aangeplant werd als slibbinder. Omdat de vegetatie nu (nagenoeg) geheel bestaat uit een ingeburgerde slijkgrassoort, komt het habitattypen in ons land (nagenoeg) alleen nog voor in matige vorm. In deze vorm komt het type nu ook voor in het Waddengebied en in een bredere zone in het intergetijdengebied van de Delta, daarnaast komt het soms voor langs zoute afgesloten zeearmen en in sloten met zoute kwel.

De kritische depositiewaarde van het habitattypen is 1.643 mol N/ha/jr. Het komt in het Natura 2000-gebied voor met een oppervlakte van ruim 176 hectare en daarvan is 0,01 hectare (50 m²) overbelast en 0,09 hectare naderend overbelast. In het gebied waar het bedrijf een depositiebijdrage heeft, komt het habitattypen in overbelaste toestand voor in één hexagoon bij de haven van Terneuzen.

Afbeelding 2 Mate van overbelasting van het habitatype H1320 Slijkgrasvelden in het voor deze beoordeling relevante deel van het Natura 2000-gebied Westerschelde & Saeftinghe.

Stikstofdepositie is voor dit habitat geen knelpunt meer. Nog slechts op een zeer klein deel van het areaal waarop het bedrijf een depositiebijdrage heeft is overbelast, namelijk slechts 50 m². De huidige achtergronddepositie is geen bedreiging voor de instandhoudingsdoelstelling (behoud van oppervlakte en kwaliteit) van dit habitatype. Op basis van de prognose die is opgenomen in AERIUS Monitor 2025 kan ervan worden uitgegaan dat het habitatype al in 2025 niet meer overbelast zal zijn. Er zijn geen passende maatregelen nodig om de achtergronddepositie op dit habitatype te verlagen en er zijn evenmin instandhoudingsmaatregelen nodig om de effecten van stikstofdepositie op dit habitatype tegen te gaan.

H1330B - Schorren en zilte graslanden (binnendijks)

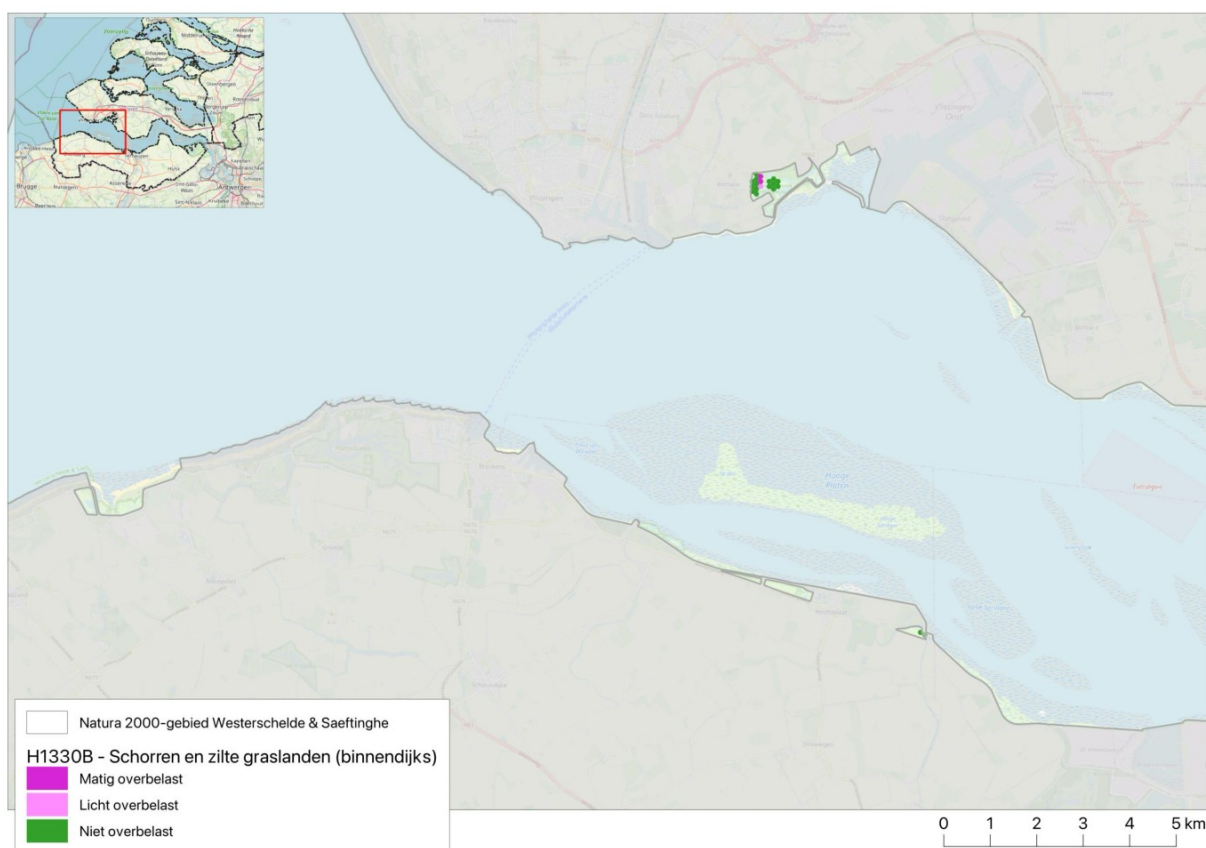
In Nederland betreft dit habitatype schorren of kwelders en andere zilte graslanden in het kustgebied. Het begrip kustgebied moet hier breed worden opgevat: het habitatype komt voor in zowel buitendijkse als binnendijkse gebieden (wat tot uitdrukking komt in het onderscheiden van subtypen A-buitendijks en B-binnendijks). Ook het begrip 'grasland' dekt de lading slechts ten dele: een deel van de begroeiingen bestaat uit russen en biezen, kruiden (zoals lamsoor of zeealsem) en - in brakke zones - riet. Voor de biodiversiteit zijn meerdere aspecten van belang. De verschillende plantengemeenschappen en (dier)soorten reageren op een bepaalde hoogteligging, de daaraan (deels) gerelateerde vochthuishouding, de grondsoort (van zandig tot kleiig), zoutgehalte (brak tot zout), leeftijd (succesiestadum) en mate van begrazing. Het is dan ook gewenst allerlei vormen en successiestadia te behouden, wat onder andere noodzakelijk is voor het behoud van het grote aantal typische soorten (maar ook voor veel soorten die daarvoor niet geselecteerd zijn, bijvoorbeeld de talrijke ongewervelde diersoorten die sterk afhankelijk zijn van met name de lage en jonge kwelders).

Het subtype B betreft de binnendijkse vorm van het habitattype. Het omvat graslanden die een marien verleden hebben en sindsdien zilt blijven door toestroom van brak of zout grondwater. Deze zilte graslanden komen zeer lokaal voor in het laagveengebied (brakwatervenen), maar vooral in het zeeleigebied (langs kreken en in inlagen) en de afgesloten zeearmen (voormalige kwelders en schorren). De soortensamenstelling kan sterk overeenkomen met die van subtype A, met name in inlagen of recent bedijkte gebieden; de brakwatervenen omvatten slechts een gering deel van de ecologische variatie.

De kritische depositiewaarde van het habitattype is 1.429 mol N/ha/jr. Het komt in het Natura 2000-gebied voor met een oppervlakte van ruim 28 hectare en daarvan is 0,22 hectare overbelast. In het gebied waar het bedrijf een depositiebijdrage heeft, komt het habitattype in overbelaste toestand voor in de Rammekenshoek bij Vlissingen.

Afbeelding 3 Mate van overbelasting van het habitattype H1330 Schorren en zilte graslande (binnendijks) in het voor deze beoordeling relevante deel van het Natura 2000-gebied Westerschelde & Saeftinghe.

Stikstofdepositie is voor dit habitat geen wezenlijk knelpunt meer. Nog slechts op een zeer klein deel van het areaal waarop het bedrijf een depositiebijdrage heeft is overbelast, namelijk slechts 0,23 hectare. De huidige achtergronddepositie is geen bedreiging voor de instandhoudingsdoelstelling (behoud van oppervlakte en kwaliteit) van dit habitattype. De kwaliteit van het habitattype in de Rammekenshoek wordt met de juiste instandhoudingsmaatregelen op peil gehouden zodat de geringe overbelasting niet van invloed is op de kwaliteit van het habitattype. Onderstaande foto toont het habitattype in de Rammekenshoek. Slechts een klein deel van het habitattype dat op de foto zichtbaar is, is overbelast. Er is geen kwaliteitsverschil zichtbaar tussen belaste en overbelaste delen.

Afbeelding 4 Het habitatype H1330B Schorren en zilte graslanden (buitendijks) in een grasland met begrazingsbeheer (september 2025).

Op basis van de prognose die is opgenomen in AERIUS Monitor 2025 kan ervan worden uitgegaan dat het habitatype in 2035 niet meer overbelast zal zijn. Er zijn geen passende maatregelen nodig om de achtergronddepositie op dit habitatype te verlagen en er zijn evenmin extra instandhoudingsmaatregelen nodig om de effecten van stikstofdepositie op dit habitatype tegen te gaan.

H2120 - Witte duinen

Dit habitatype bestaat uit door helm, noordse helm of duinzwenkgras gedomineerde delen van de buitenduinen. De naam 'witte duinen' slaat op de kleur van het zand: omdat er nog geen bodemontwikkeling heeft plaatsgevonden, is de kleur nog wit in plaats van grijs (als in H2130). Witte duinen met helmbegroeiingen ontstaan van nature daar waar embryonale duinen (H2110) zo ver aanstuiven dat de plantengroei buiten het bereik van zout grondwater en overstromend zeewater komt. Dit proces vindt plaats in de zeereep (de duinenrij die aan het strand grenst), Ook al overstromen ze niet, de invloed van zeewater is nog steeds groot door de inwaai van fijne zoutdruppeltjes, ontstaan bij de verneveling van opspattend golfwater ('salt spray'). Witte duinen kunnen echter ook ontstaan door uitstuiving of overstuiving van eerder vastgelegde grijze duinen of door opstuiving van door mensen aangelegde windbarrières (rijshout en helmaanplanten). De Witte duinen komen dan ook niet alleen voor in de zeereep, maar ook op (nog of weer) actief stuivende (macro)parabolen in het zeeduin (dat deel van de buitenduinen dat ligt tussen de zeereep en de middenduinen).

Zoutinwaai en stuivend zand zorgen voor een extreem milieu waarin slechts weinig plantensoorten kunnen overleven. Helm is daarvan de belangrijkste: door de door deze plant gevormde

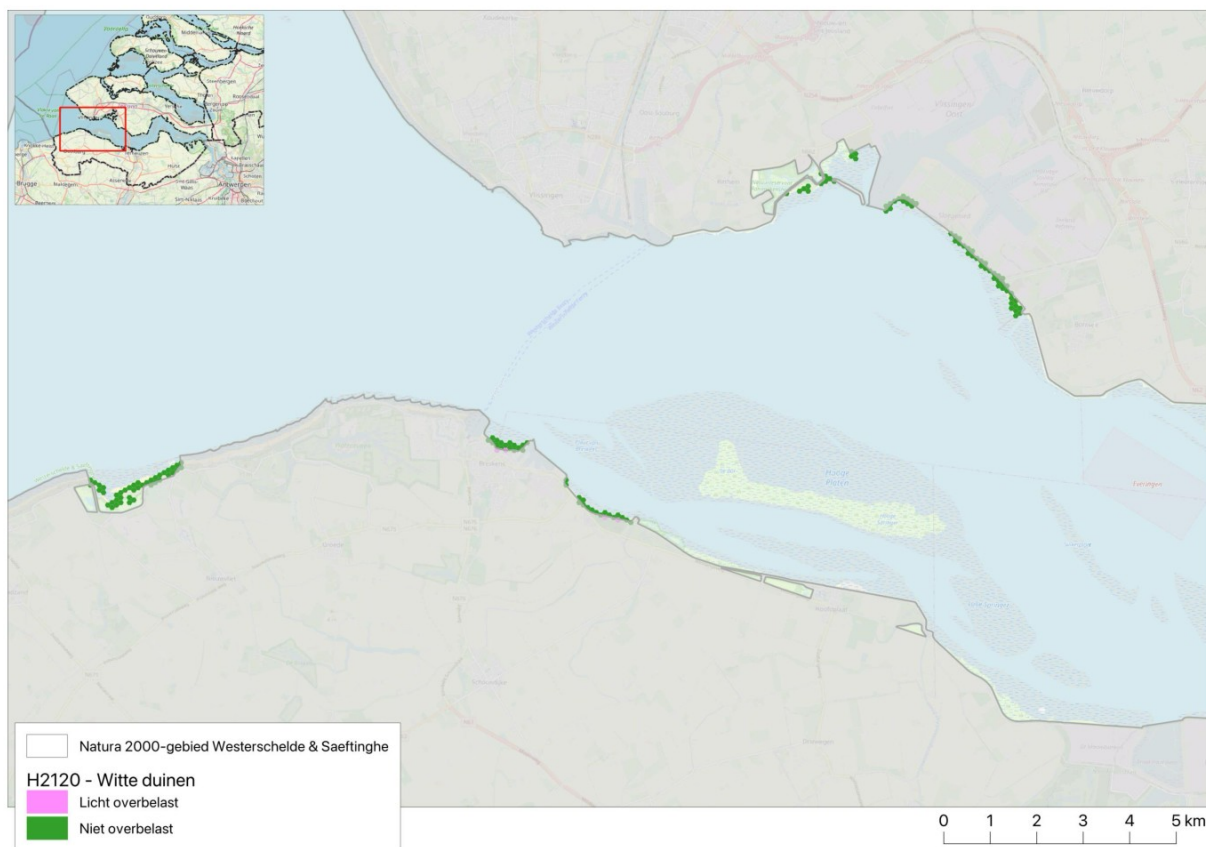

vegetatiestructuur wordt het zand vastgelegd, waarbij Helm tot wel een meter mee kan blijven groeien tijdens het opstuiven van het zand. Voor de meeste soorten van dit habitattype is het belangrijk dat de helm vitaal is. Daarvoor is verstuiwing noodzakelijk. Als de verstuiwing vermindert, gaat de helm verouderen. Plekken met onbegroeid verstuiwbaar zand maken dan ook onderdeel uit van het habitattype. De mooiste voorbeelden van het habitattype komen daar voor waar de helmduinen vrij kunnen stuiven en de kust niet kunstmatig is vastgelegd.

Aanplantingen van Helm en Noordse helm worden alleen tot het habitattype gerekend indien er geen regelmatig patroon van aangeplante pollen meer herkenbaar is.

De kritische depositiewaarde van het habitattype is 1.429 mol N/ha/jr. Het komt in het Natura 2000-gebied voor met een oppervlakte van ruim 17 hectare en daarvan is 0,31 hectare overbelast. In het gebied waar het bedrijf een depositiebijdrage heeft, komt het habitattype in overbelaste toestand voor in twee hexagonalen in de Hans van Kruiningenpolder ten oosten van Breskens.

Afbeelding 5 Mate van overbelasting van het habitattype H2110 Witte duinen in het voor deze beoordeling relevante deel van het Natura 2000-gebied Westerschelde & Saeftinghe.

Stikstofdepositie is voor dit habitat geen knelpunt meer. Nog slechts op een zeer klein deel van het areaal waarop het bedrijf een depositiebijdrage heeft is overbelast, namelijk slechts 0,31 hectare in twee hexagonalen en de overbelasting is daar minder dan 50 mol N/ha/jr. De huidige achtergronddepositie is geen bedreiging voor de instandhoudingsdoelstelling (behoud van oppervlakte en kwaliteit) van dit habitattype. Op basis van de prognose die is opgenomen in AERIUS Monitor 2025 kan ervan worden uitgegaan dat het habitattype in 2030 niet meer overbelast zal zijn. Er zijn geen passende maatregelen nodig om de achtergronddepositie op dit habitattype te verlagen en

er zijn evenmin instandhoudingsmaatregelen nodig om de effecten van stikstofdepositie op dit habitatype tegen te gaan.

H2130A - Grijze duinen (kalkrijk)

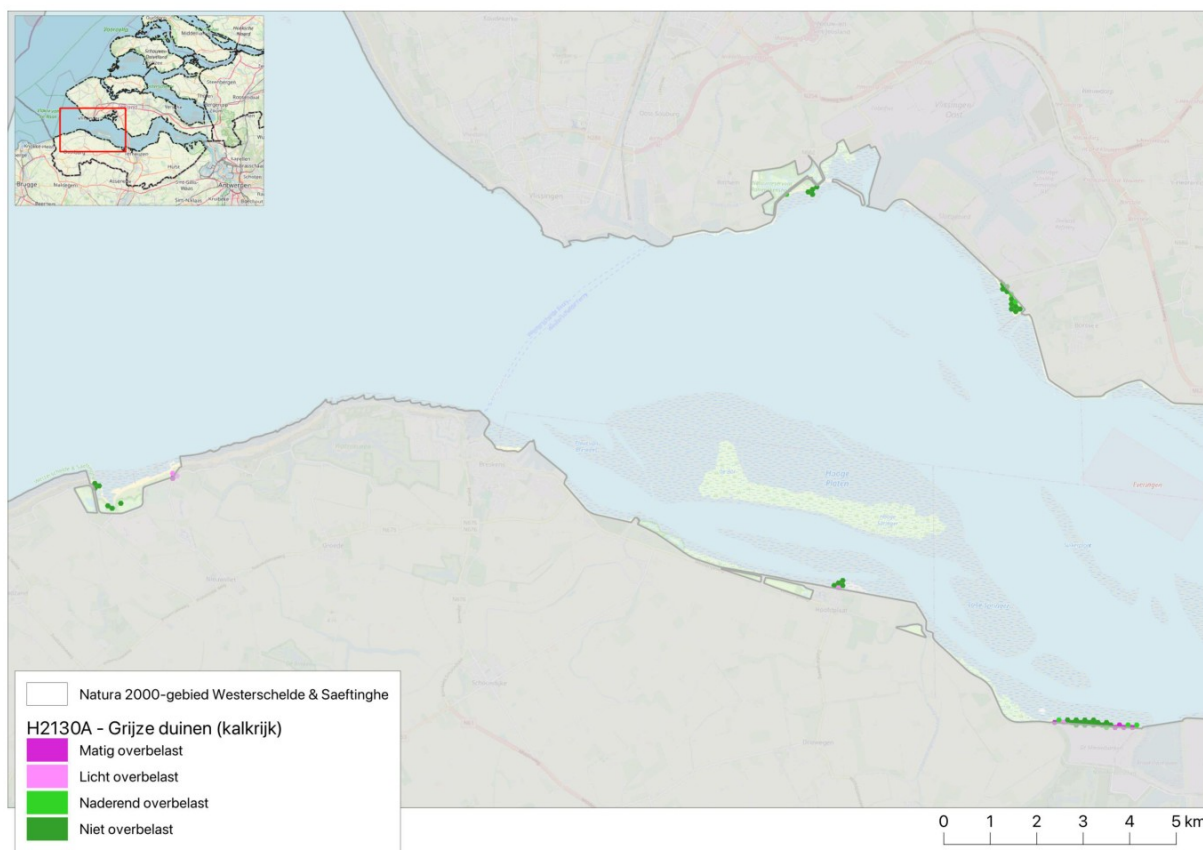
Het habitatype betreft de min of meer droge graslanden van het duingebied (en vergelijkbare plaatsen in aangrenzende delen van het kustgebied). Het gaat hierbij om soortenrijke begroeiingen met dominantie van laagblijvende grassen, kruiden, mossen en/of korstmossen. Vermengd met deze begroeiingen kunnen kruidenrijke zoombegroeiingen graslanden met dominantie van de dwergstruik duinroos voorkomen. Grijze duinen ontstaan achter de zeereep op plekken waar de door de wind veroorzaakt dynamiek voldoende laag is voor het ontstaan van gesloten begroeiingen met kruiden en mossen. Door de bodemvorming ontstaat een zogenoemde 'C-horizont' met een grijze kleur, vandaar de naam van het habitatype. Dynamiek in de vorm van lichte overstuiving, hellingprocessen (dynamiek door neerslag) en begrazing door konijnen zorgt van nature voor de instandhouding van het type. Vanwege de positieve invloed van verstuuving, worden ook stuifplekken binnen graslandcomplexen tot het habitatype gerekend. De hoge soortenrijkdom is voor een belangrijk deel karakteristiek voor de grazige vegetaties zelf, maar een deel van de soorten is juist (mede) afhankelijk van onbegroeide delen (blauwvleugelsprinkhaan), konijnenholen (tapuit) of bloemrijke zomen (duin- en grote parelmoervlinder).

Het ontstaan van duingraslanden is weliswaar een natuurlijk proces, maar de uitgestrektheid van de graslanden in de Nederlandse duinen is waarschijnlijk mede veroorzaakt door menselijke activiteiten (met name beweiding, maar ook grondwateronttrekking). De ecologische variatie van het habitatype is groot, wat samenhangt met onder andere het kalkgehalte (in de toplaag van de bodem) en de dikte van de humuslaag. Op grond hiervan worden drie subtypen onderscheiden. De overgangen tussen de subtypen zijn echter gradueel. De begroeiingen van subtype C wisselen doorgaans af met begroeiingen van subtype A of B. Ze vormen daarbij complexen of een opeenvolging van zones. Overigens komen de duingraslanden als geheel vaak voor in samenhang met helmduinen, natte duinvalleien en struwelen.

Het subtype A bestaat uit duingraslanden van kalkrijke, weinig tot niet ontkalkte bodem. Dit subtype komt vooral voor in de van nature kalkrijke duinen ten zuiden van Bergen, maar lokaal ook in de niet-ontkalkte jonge duinen van enkele Waddeneilanden. Een bijzondere vorm is het duingrasland van het 'zeedorpenlandschap'.

De kritische depositiewaarde van het habitatype is 1.071 mol N/ha/jr. Het komt in het Natura 2000-gebied voor met een oppervlakte van ruim 36 hectare en daarvan is 0,73 hectare (50 m²) overbelast en 0,81 hectare naderend overbelast. In het gebied waar het bedrijf een depositiebijdrage heeft, komt het habitatype in (naderend) overbelaste toestand voor in de duinen bij St. Pierre ten oosten van de Verdrongen Zwarte polder, bij Hoofdplaat en aan de westzijde van de haven van Terneuzen. Aan de noordzijde van de Westerschelde komt het habitatype alleen naderend overbelast voor: bij de Rammekensgors en de Kaloot.

Afbeelding 6 Mate van overbelasting van het habitattype H2130A Grijze duinen (kalkrijk) in het voor deze beoordeling relevante deel van het Natura 2000-gebied Westerschelde & Saeftinghe.

Nog slechts een beperkt deel van de kalkrijke grijze duinen in het Natura 2000-gebied is overbelast. In het gebied waar het bedrijf een depositiebijdrage heeft, speelt dit alleen aan de zuidzijde van de Westerschelde. Aan de noordzijde liggen alleen naderend overbelaste hexagonen en uit de prognoses uit AERIUS Monitor blijkt dat de achtergronddepositie ook daar zal blijven dalen.

Van de locaties aan de zuidzijde die overbelast zijn, zijn twee locaties bezocht: de strandopgang bij St Pierre en Hoofdplaat. De overbelaste locatie Terneuzen is niet bezocht omdat de depositiebijdrage van het bedrijf daar lager is dan op de twee andere locaties.

De locatie bij St. Pierre is een driehoekig perceel dat is omsloten door een fietspad, doorgaande weg en de strandopgang. Het is niet duidelijk waarom het perceel als H2130A is gekarteerd. Ook op oudere lichtfoto's is te zien dat er al heel lang struweel in het perceel aanwezig is en de habitatkaart van de Westerschelde is recent geactualiseerd (zowel voor AERIUS 2024 en 2025). Op het perceel is geen H2130A aanwezig en dat is daar aan de vegetatie te zien in ieder geval de afgelopen jaren ook niet het geval te zijn geweest. Onderstaande afbeelding toont een recente luchtfoto van het perceel en twee foto's van de vegetatie.

Afbeelding 7 Als H2130A gekarteerd vlak bij de strandopgang van St. Pierre. Links de luchtfoto met in rood omlijnd het gekarteerde habitat en rechts twee foto's van de vegetatie.

De tweede locatie ligt buitendijks bij Hoofdplaat. het betreft een relatief ruig stukje duinvegetatie die deels kwalificeert als H2130A. Alleen het deel dat dicht tegen de dijk ligt, is overbelast. In de vegetatie zijn geen kwaliteitsverschillen te zien tussen de overbelaste en niet overbelaste delen. Onderstaande foto's laten de locatie zien.

Afbeelding 8 Locatie met H2130A bij Hoofdplaat. Links: overzichtsfoto van het perceel, rechts: twee detailfoto's van de vegetatie.

Nog slechts een klein deel van de oppervlakte H2130A in de Westerschelde is overbelast en deze overbelasting zal in 2035 niet meer aanwezig zijn omdat de achtergronddepositie dan, als gevolg van beleid dat reeds vastgesteld en in uitvoering is, tot onder de KDW zal zijn gedaald. Er is gezien de huidige kwaliteit van de vegetatie in het gebied geen reden voor aanvullende maatregelen om daarmee de achtergronddepositie sneller te laten dalen.

H2190B - Vochtige duinvalleien (kalkrijk)

Het habitattype Vochtige duinvalleien is veelomvattend: het betreft open water, vochtige graslanden, lage moerasvegetaties en rietlanden, alle voor zover voorkomend in (min of meer natuurlijke) laagten in de duinen. Buiten de duinen worden alleen de in het overige kustgebied voorkomende min of meer grazige vormen tot het habitattype gerekend. Mede door de grote ecologische variatie is het aantal kenmerkende soorten zeer groot. Het gaat om relatief jonge successiestadia. Begroeiingen van oudere (al of niet verdroogde) successiestadia in duinvalleien behoren tot andere habitattypen, bijvoorbeeld de vochtige variant van duinheides met kraahei, duinstruwelen (H2160 of H2170), duinbossen (H2180) en vochtige heischrale graslanden (H6230). Ook in cultuur gebrachte valleien (bijvoorbeeld begroeid met blauwgraslanden, H6410) worden niet tot het habitattype gerekend. Vochtige duinvalleien kunnen van nature op twee manieren ontstaan. Primaire duinvalleien ontstaan doordat strandvlakten door duinen worden afgesnoerd van zee. Secundaire duinvalleien ontstaan in het kielzog van mobiele duinen, maar tegenwoordig alleen nog doordat stuifkuilen uitstuiven tot op het grondwaterniveau. Daarnaast kunnen vochtige duinvalleien worden ontwikkeld door inrichtingsmaatregelen.

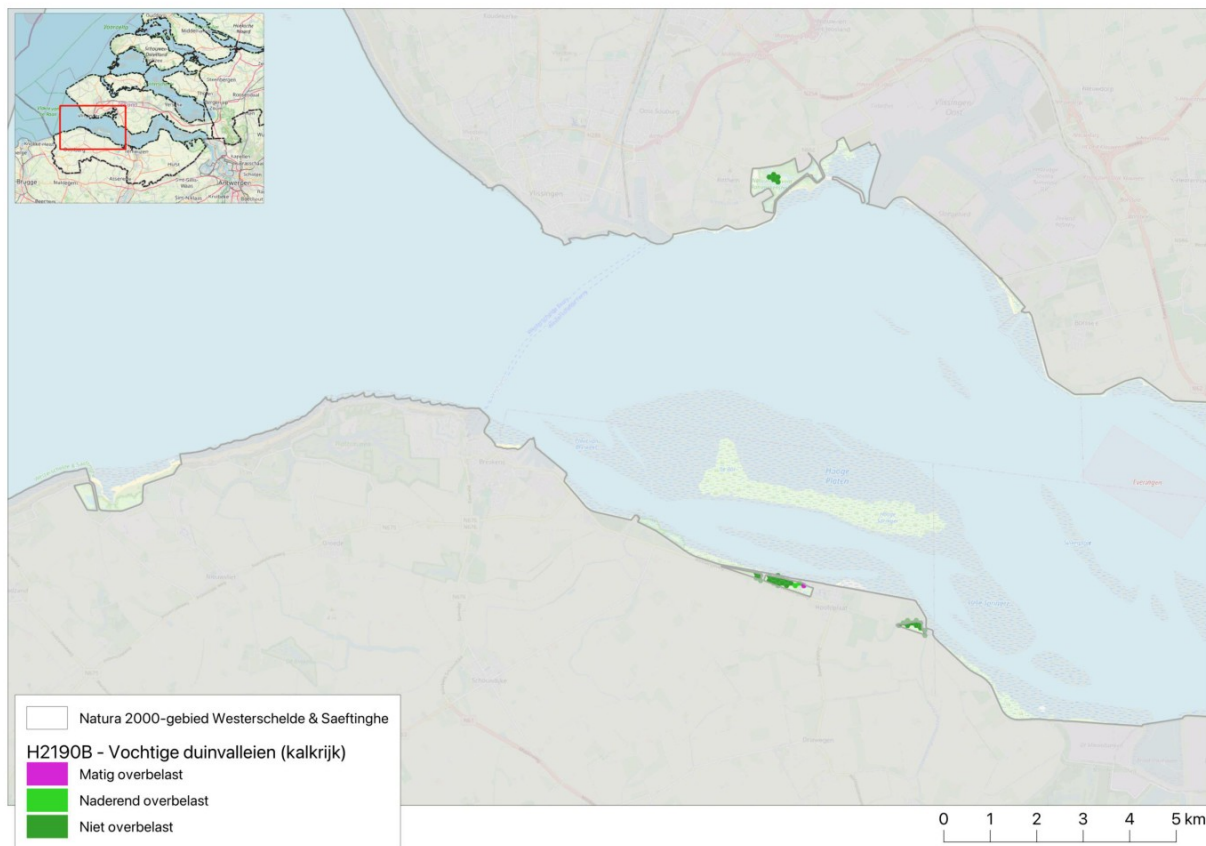
Door de vertraagde reactie van de zoetwaterbel op de neerslag wijkt de grondwaterdynamiek in duinen nogal af van die in het binnenland. Er kunnen jaren achtereenvolgend optreden waarin (grond)waterstanden ver boven, of juist onder het gemiddelde niveau liggen. Deze dynamiek is op zich gunstig voor de instandhouding van open vegetaties waarin ook ruimte is voor concurrentiegevoelige pioniersoorten. Het vormt echter een risico voor het voortbestaan van soorten die slechts in een kleine populatie voorkomen. Voorwaarde voor de instandhouding van de soortenrijkdom is daarom dat er voldoende ruimte is voor soorten om te 'pendelen'. Daarvoor moet binnen de valleien zelf en binnen het duingebied als geheel voldoende variatie aanwezig zijn, met gradiënten die idealiter lopen van open water tot droog duin. Binnen vochtige duinvalleien bestaat een grote variatie aan standplaatscondities, afhankelijk van ontstaansgeschiedenis, leeftijd, waterregime en kalkgehalte van de bodem of het kwelwater. Om die reden zijn de vochtige duinvalleien in een aantal subtypen opgesplitst. Waterdiepte, vegetatiestructuur en kalkgehalte zijn bepalend voor de verschillen tussen de subtypen.

Het kalkrijke subtype B komt voor in geheel of vrijwel geheel verzoete primaire duinvalleien en in secundaire duinvalleien die zijn ontstaan door uitstuiving. Kenmerkend zijn vooral de natte omstandigheden, waarbij de standplaatsen in de winter onder water staan en in voorjaar droogvallen. Vanwege de afwijkende dynamiek van het duinwatersysteem kunnen echter ook jaren optreden waarin valleien vrijwel permanent onder water staan, en jaren waarin de valleien ook in de winter droog staan. Dit kan leiden tot schijnbaar dramatische verschuivingen in de vegetatiesamenstelling, maar in een natuurlijke duinsysteem met voldoende natte valleien en veel variatie in maaiveldhoogte is de veerkracht van de populaties voldoende om dit soort extremen te overleven. Ten opzichte van vochtige kalkarme duinvalleien (subtype C) onderscheiden de kalkrijke duinvalleien zich door een grotere basenrijkdom en een hogere pH. In de kalkrijke duinen is het vooral het kalkgehalte van de bodem, dat zorgt voor de neutrale tot basische condities. In de kalkarme duinen is aanvoer van basenrijk grondwater nodig voor instandhouding van kalkrijke duinvalleivegetaties. In jonge primaire duinvalleien en in verzoetende strandvlaktes kan ook incidentele overstroming met brak water er of nog in de bodem aanwezig brak grondwater zorgen voor zuurbuffering.

De kritische depositiewaarde van het habitattype is 1.429 mol N/ha/jr. Het komt in het Natura 2000-gebied voor met een oppervlakte van meer dan 7,5 hectare en daarvan is 0,24 hectare overbelast en

0,12 hectare naderend overbelast. In het gebied waar het bedrijf een depositiebijdrage heeft, komt het habitattype in (naderend) overbelaste toestand voor in de inlaag ten westen van Hoofdplaat.

Afbeelding 9 Mate van overbelasting van het habitattype H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk) in het voor deze beoordeling relevante deel van het Natura 2000-gebied Westerschelde & Saeftinghe.

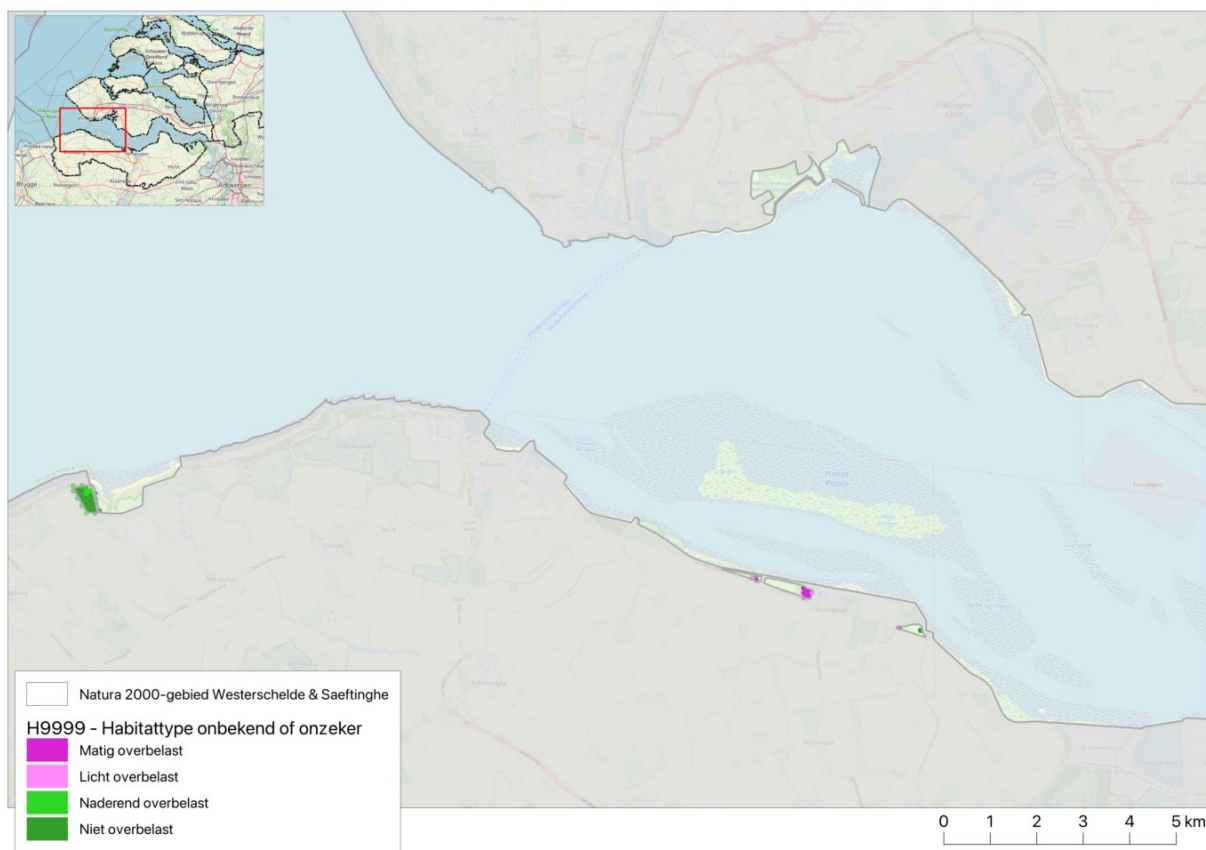
Nog slechts een klein deel van de oppervlakte van het habitattype is overbelast. Het betreft een vegetatie in de inlaag ten westen van Hoofdplaat die kwalificeert als H2190B. Van het perceel is een deel overbelast. Volgens de gegevens van AERIUS monitor zal het habitat binnen enkele jaren al niet meer overbelast zijn. Additionele maatregelen om de achtergronddepositie tot onder de KDW te laten dalen zijn daarom niet nodig.

H9999 – Habitattype onbekend

In de habitatkaart voor de Westerschelde is ook een oppervlakte gekarteerd als H9999. Dit wordt gedaan als er op basis van bijvoorbeeld een vegetatiekartering of luchtfoto-interpretatie van uitgegaan wordt dat er een habitattype voorkomt, maar niet zeker is welk habitattype dat is. In AERIUS Calculator wordt in deze gevallen gerekend met de kritische depositiewaarde van het meest stikstofgevoelige habitattype in het betreffende Natura 2000-gebied. Dat is hier A2130A Grijze duinen (kalkrijk) met een KDW van 1.071 mol N/ha/jr.

In onderstaande afbeelding is te zien binnen welke hexagonen H9999 is gekarteerd en in welke mate de aangenomen KDW van 1.071 mol N/ha/jr wordt overschreden in het gebied dat voor deze beoordeling relevant is.

Afbeelding 10 Mate van overbelasting van het habitattype H9999, uitgaande van de KDW voor H2130A Grijze duinen (kalkrijk) in het voor deze beoordeling relevante deel van het Natura 2000-gebied Westerschelde & Saeftinghe.

De overbelaste hexagonen liggen in inlagen ten westen en oosten van Hoofdplaat. In deze inlagen is de abiotiek niet geschikt voor grijze duinen. De habitattypen die hier voor zouden kunnen komen zijn:

- H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks); KDW 1.429 mol N/ha/jr
- H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk) KDW 1.429 mol N/ha/jr

Op slechts een van deze hexagonen is de achtergronddepositie hoger dan KDW van de habitats die er voor kunnen komen. Voor beide habitats (H1330B en H2190B) is hiervoor al onderbouwd dat geen aanvullende passende maatregelen met oog op het verlagen van de achtergronddepositie nodig zijn. Dat geldt ook in het geval binnen de hexagonen die als H9999 zijn gekarteerd, H1330B en/of H2190B voor zou komen.

In onderstaande afbeelding is de ADW weergegeven op de hexagonen die, uitgaande van een KDW van 1.071 mol overbelast of naderend overbelast zouden zijn.

Afbeelding 11 Mate van overbelasting van het habitatype H9999, uitgaande van de KDW voor H2130A Grijze duinen (kalkrijk). Op slechts één hexagoon is de ADW (1.506) hoger dan de KDW van 1.429 van H1330B en H2190B.

Conclusie

Ten behoeve van de natuurtoestemming voor Temmerman Agro wordt de mitigerende maatregel intern salderen toegepast. Net als bij alle andere vormen van mitigatie, mag een maatregel alleen als mitigerende maatregel worden gebruikt als deze maatregel additioneel is aan de passende maatregelen die met oog op de instandhouding van het Natura 2000-gebied al nodig zijn.

Intern salderen betreft het toepassen van de al aan het bedrijf vergunde 'stikstofrechten' en in dit geval kan dis alleen intern gesaldeerd worden als die stikstofrechten niet nodig zijn als passende maatregel. Uit de in dit memo beschreven beoordeling blijkt dat voor de stikstofgevoelige en overbelaste delen van het Natura 2000-gebied Westerschelde & Saeftinghe waarop het bedrijf een depositiebijdrage veroorzaakt met oog op stikstofdepositie geen andere maatregelen nodig zijn dan uitvoering van het al vastgestelde beleid. Dat betekent dat daarmee de additionaliteit is onderbouwd en intern salderen als mitigerende maatregel kan worden toegepast.